

Namiesto doslovu

Rozhovor s autorkou (nielen) o tejto próze, ako vznikala a aké posolstvo do nej spisovateľka vložila

Etela Farkašová: *Azda sa nemýlim, ak ťa vnímam predovšetkým ako autorku rozepamätávania, ktorá v prozaickej i poetickej tvorbe často načiera do „studničky pamäte“, rekonštruuje zapamätané, interpretuje ho v nových situáciách i kontextoch. Fenomén pamäte je jednou z tvojich konštantných tém, vraciaš sa k nej z rôznych uhlov pohľadu, v rozmanitých súvislostiach, najčastejšie v súvislosti s históriou a súčasnosťou slovenskej vojvodinskej enklávy, s otázkami jej identity, kultúry – a aj perspektívy. K tejto téme, ako prezrádzajú tvoje prozaické i poetické texty, a ako sa k tomu i sama rada priznávaš, ťa privádza vrúcny vzťah k rodisku nielen ako ku geograficky vymedzenému priestoru, ale najmä ako k priestoru, v ktorom sa po viac ako dve storočia tvorila a rozvíjala svojrázna kultúra. Táto sa napája jednak na tradície materskej krajiny tvojich predkov, jednak sa obohacuje podnetmi prichádzajúcimi z nového prostredia, v ktorom sa títo predkovia usadili a ktoré odvtedy zveľadujú. Z tvojich novších kníh tematizujúcich návraty k minulosti uvediem aspoň knižku spomienkových miniatúr Perličky minulosti, v ktorej reflektuješ históriu slovenskej vojvodinskej enklávy alebo knižku Päť ročných období, v ktorej sa história rodiska, respektíve širšieho okolia, v ktorom si prežívala detstvo a mladosť, preplieťa s tvojou osobnou históriou, takže máme možnosť nahliadnuť do procesov formovania tvojho ľudského i umeleckého profilu.*

Spomienkový charakter má aj najnovšia prozaická práca Tri ženy, dvaja muži a ja, i keď táto je zasadená do iného prostredia, než je to, na ktoré sme u teba doteraz zvyčajne nachádzali, je to prostredie, z ktorého pochádzala tvoja matka, na ktoré sa teda viaže časť tvojej rodinnej histórie... Je podľa teba minulosť v živote jednotlivca i spoločnosti dôležitá, a ak áno, v čom jej pripisuješ aj v súvislosti s vlastným životom najväčší význam?

Viera Benková: *Vždy ma lákala minulosť, rozhovory so staršími ľuďmi obdarenými udivujúcim prúdom spomínania a návratov do minulosti. Takým bol môj otec, ale aj jeho kamaráti, s ktorými som postupne prichádzala do kontaktov, keď som chystala beletristické texty o minulosti Petrovca. V mojom detstve otec s mamou mali trvalý vplyv na moju bujnú fantáziu, za dlhých zimných večerov najmä otec sa priam rozprávkovo navracal do svojej mladosti a ku vtedajším zaujímavým ľuďom a plasticky to tlmočil. Pravda, sú to spomienky, ako si ich uložila moja pamäť, možno pritom časom umyté a iba niektoré sa tam zachytili, aby po čase ožili. Dnes, keď sa vraciam do detstva, najmä na nezabudnuteľné zimné večery a dni, mám dojem, akoby som sa*

zázračne preniesla do obdobia našich predkov, do doby rozprávok, do rokov, keď sa tieto rodili priamo počas domácich prác pramaterí a praotcov, pri zabíjačkách alebo tradičných sviatkoch, na svadbách, ba i vo chvíľach sedenia pri mŕtvom. Zdieľali sa i povesti a rozprávky, ktoré im do pamäte vložili zase ich starí rodičia ale zdieľali sa i záznamy o vojnách, spomínali sa husárske kúsok zbojníkov, vojakov, zbehov a kamarátov, a to najmä z obdobia dlhoročnej vojenskej služby „za kráľa a za uhorskú krajinu“. Čosi podobné sa zrodilo aj na Dolnej zemi po tristoročnom živote Slovákov medzi inonárodnými spoločenstvami... Keď som potajomky ako žiačka nižšieho gymnázia (mala som vtedy dvanásť rokov!) začala písať nielen básne, ale i krátke lyrické záznamy, ochrannú ruku nado mnou mala vtedy moja triedna učiteľka Mária Šišková. O tomto období som podrobne písala v próze *Päť ročných období*, kde som spomenula i mamino hlboké trápenie, že som sa odrazu „odtrhla“ spod jej ochrany, že mi je iný človek bližší než vlastní rodičia. Keď dieťa dospieva, potrebuje voľné krídla, vietor do plachiet a mne sa vtedy zdalo, že mama to nedokáže pochopiť. Neschvaľovala mnohé moje činy a práve to bolo trňom, ktorý ma pichal a vyhánal z domu do iného prístrešia... Mama všetko v domácnosti, ale aj na poli niesla na svojich pleciach, lebo otec ako invalid jej nemohol fyzicky pomáhať. Ale ja som to v tom čase nechcela vidieť ani ju chápať, keď bola unavená alebo nenaladená... Až keď som začala vychovávať vlastné deti, uvedomila som, že som voči nej bola nespravodlivá...

E. F.: V novej próze, o ktorej sa teraz rozprávame, sa teda tvoja pamäť preniesla na Slovensko, väčšina deja s odohráva – síce v rôznom čase – v obci Čičmany. Ako vznikol nápad písať o rodisku a kraji svojej mamy, a vôbec, o nej, o jej pocitoch, nádejach i sklamaníach? Mne samej je dôverne známa túžba zachytiť obraz vlastnej mamy, jej mladosti i celého životného príbehu, možno v úsilí o dodatočné pochopenie toho, čo ostalo, kým ešte bol čas, nevyslovené, možno v úsilí o ešte hlbšie zblíženie s ňou, ale možno aj v úsilí o jej prinavrátenie do prítomnosti po tom, ako už definitívne odišla zo života... Bola podobná túžba hlavnou inšpirujúcou silou pri písaní tejto tvojej knihy?

V. B.: Iste, ale aj vzdať hold mojim čičmianskym predkom, ktorí to v živote nemali ľahké; často za prácou museli ísť aj mimo vlastnej krajiny a čestne bojovať s chudobou a najmä s tvrdosťou zemského pána a veru aj s mnohopočetnou rodinou a predsa sa aj v kritických momentoch vždy akosi vynašli a aj rodine, hoci s malým zárobkom zabezpečili prežitie....No a rokmi som pochopila, že mama nebola v manželstve šťastná, asi si s dominantným partnerom celkom nerozumela, ba ani jej dávne sny stať sa módnou návrhárou a krajčírkou sa po príchode do Petrovca tiež neuskutočnili, zostala ženou v domácnosti. K tomu aj druhá svetová vojna bola pre ňu krutá - otca

zavreli za liečiteľstvo a ona vyčerpaná bojom o prežitie, utiahla sa do seba. Veľkú nádej vkladala neskôr do mojej budúcnosti - vyhládala pre mňa svoju kamarátku - krajčírku, ktorá ma mala zaúčať, ale keď som odmietla venovať sa tomuto povolaniu, dochádzalo medzi nami k častým nedorozumeniam a napätiu. Aj ja som potrebovala v tých rokoch voľný let . K tomu celú dôveru som vtedy vkladala, ako som už spomínala, do rúk mojej triednej, čo moju mamu ešte väčšmi zaboľelo. Vzdialila som sa jej, uberala som sa svojím vlastným smerom... V tejto čičmianskej ságe také voľné krídla „ dostala“ na určitý čas moja románová mama Kača - Katarína. Nebyť rodinnej a maminej priateľky - liečiteľky Katrieny, život tejto romárovej postavy by sa uberal iste iným smerom...

E. F.: Aké zážitky či pocity ti najviac utkveli v pamäti zo spoločných chvíľ s mamou, opierala si sa o ne pri písaní tejto prózy?

V. B.: Zaujímavé bolo mamu počúvať, keď do Petrovca prichádzali jej vnučky, ktoré sa v dome, kde dnes bývam, aj narodili. Mama sa musela o ne starať, kým som ja pracovala ako novinárka v petrovskom médiu. Bolo to v období, kým som sa s rodinou neodťahovala do Belehradu. V spoločnosti vnučiek pospomínala zaujímavé príbehy z jej detstva a mladosti. A toto jej rozprávanie prebiehalo až do jej skonu. Často som ho zažila, lebo v roku jej skonu, keď už nemohla na nohy, som bola pri nej každý deň. Bol horúci júl, aký vie byť u nás na rovine na Dolnej zemi, mama zaľahla v prednej izbe do manželskej posteľe. Sťažovala sa, že jej je úžasná zima a drvila ju viditeľná triaška. Prosila ma, aby som zapchala „ tú strašnú dieru“ v rohu izby, odkiaľ vraj divoko fučí! Iste sa v horúčke preniesla do svojho útleho detstva, do vetchej drevenice v ktorej sa tlačili starí rodičia, ich synovia a nevesty ale i kopa detí. V krutej zime staré zruby už nedokázali zachytiť chlad a každú škáru domáci zapchávali tak, že zmiešali spolu blato s plevami a to vkladali do otvorov... Keď som na jej prosbu akože zapchala spomínanú dieru v rohu našej izby, obrátila sa ku mne a sivými, spýtavými, často však nedôverčivými očami, hľadela dlho na mňa; vtedy ticho povedala: „Viem, že ma raz opíšeš...!“

A vlastne túto vetu som neraz v sebe počula a cítila, že skutočne treba mamu literárne opísať ako zaujímavú, nadanú a workoholickú osobnosť, ženu Čičmian a pokračovať takto dajako v našom nedokončenom dialógu medzi dcérou a matkou. S odstupom času vidím, že som jej ublížila silou vlastných snov a nevypočula si jej sťažnosti. Za mnoho toho sa jej aj takto „ literárne“ chcem ospravedlniť a poďakovať za starostlivosť a dary, ktoré vložila do môjho bytia, pravda, spolu s otcom...

E. F.: Rozhodnutie písať o matke, o jej detstve, mladosti i celom živote ťa nevyhnutne priviedlo aj k písaniu o Čičmanoch, maminom rodisku, aký si mala k tomuto miestu vzťah v minulosti, aký ho máš dnes?

V. B.: V próze Dom (1987), ku ktorej som sa často vracala, mám opis rozhovoru medzi vnučkou a starou mamou, pravda, štylizovaný a spracovaný aj v tejto rodinnej ságe. O rodisku mojej mamy som prečítala mnohé historické a národopisné knihy, dnes sa im dostáva pozoruhodnej svetovej aj domácej pozornosti vďaka prekrásnej úprave domov a výšivkám, ktoré sú nielen jedinečné, ale tí ktorí, z nich dokážu vyčítať minulosť našich predkov, by mohli pomocou nich odmotáť zaujímavé príbehy, ľudské osudy, zážitky z vojen a pohrôm, ale i umenie múdro prežiť svoj život! Preto som v tejto ságe venovala strany rôznym udalostiam, ľuďom, najmä ženám, ich osudom, ale aj starému otcovi a pradedovi Gašparovi. S odstupom času som si vytvárala obraz ich života, snažila som sa neidealizovať. Ich život nebol ani poetický ani ľahký. Žiť starodávnym slovanským životom v pevnom zväzku veľkorodiny, pritom v jednom domci a niekedy spolu aj pätnásť až dvadsať osôb, to si dnes nikto nedokáže ani predstaviť! A kým sa dnes akosi rodinne a spoločensky odcudzujeme, nesnažíme sa spoznať ani svojich najbližších, ba ani deti a priateľov (hoci si myslím, že ľudské bytie nikto nikdy nespozná!), v patriarchálnom spoločenstve a pôvodnom rodinnom zväzku prúdil každodenný rozhovor. Starci a starenky mali v obci a najmä v rodine dominantnú úlohu, ich slovo bolo zákonom, syn-manžel zasa predstavoval zákon pre svoju manželku a deti. Staršie deti už v útlom veku pracovali na poli, doma sa zaučali vyšívajú, priasť alebo strúhať z dreva potrebné náčinie, kosiť a žať, vyháňať ovce na pašu a furmančiť. K tomu pribúdali aj povinné práce u zemského pána a vojenčina, iba po revolúcii a zrušení poddanstva čičmianski muži sa najprv nesmelu, ale neskôr stále častejšie vyberali do sveta za prácou, najmä oknári, podomoví obchodníci, v lete žatevníci a v zime ako drevorubači. Vtedy zostávali ženy so staršími a deťmi doma a preberali na seba aj chlapské práce a ťažké občianske úlohy, aby v obci bol pokoj a aby nik „nevypadol z voza!“. Vždy na podjeseň sa narodilo najviac detí a pribúdalo ich neúrekom, lebo v zime muži bývali doma s celou mnohopočetnou rodinou. Netreba zabudnúť, že v takejto zomknutej rodovej spoločnosti sa vždy našli šikovní, schopní, nebojácni, podnikaví jedinci a to najmä ženy. A takýchto chtivých žien, ktoré sa neuspokojovali s daným starozákonným stavom a vzťahmi, ale sa snažili získať viac voľnosti, sa patriarchálne osadenstvo obávalo, nazývalo ich ježibabami a záškodníčkami. Obávali sa zmien, na ktoré neboli ani osobne ani rodinne pripravení, veď úloha niesť fakľu zmien vždy pripadá tým najsmelším. Pravda boli takí aj muži, ale tých panská samovláda a surovosť krotila väzením a palicovaním...

Rodisko mojej mamy a jej predkov znamená pre mňa - dcéru čičmianskej matky, nevyčerpatelný prameň spoznávania vlastných koreňov, pre mňa ako poetku môže byť aj zdrojom tvorivých možností. Je pravda, že som sa poeticky ešte k Čičmanom nevyjadrila, skôr mi vošli do prozaického pera. Veď mojím rodiskom je Dolná zem, jej nite ma napevno držia pri zemi, ale verím, že som sa touto ságou predsa len naplno ponorila aj do bystrej riečky, ktorá preteká cez Čičmany...

E. F.: Pomohlo ti písanie o mame zaostriť zrak na jej životný príbeh, prehĺbiť jeho pochopenie, ako aj pochopenie jej spôsobu videnia sveta...?

V. B.: Príprava na túto ságu trvala niekoľko rokov. V myšlienkach som sa často navracala do detstva, myslela na spomínanie starej mamy, a tak som si začala vytvárať aj obraz mamy, ale aj jej románovej kamarátky Katrieny... Keď po smrti otca mama zostala v Petrovci sama, obávala som sa, ako sa vyrovná s pocitom jeho straty. Aj keď som pracovala v neďalekom meste Nový Sad a bývala som s rodinou v Belehrade, snažila som sa často k nej chodievať, pomáhať, ako sa dalo. Našla som aj osamelú vdovu bez rodiny ako výpomocnú silu pre matkine potreby. Keďže táto nemala rodinu a strechu nad hlavou, dovolili sme jej bývať v zadnom trakte domu, a takto bola po celý deň a noc mame k dispozícii. Mama ťažko prijímala zmeny, hoci keď zostala sama veľmi dobre zapájala sa do susedských a rodinných sfér, čo ma až udivovalo. Akoby sa jej za života otca nedostávalo voľnosti... A prekvapovala ma v starobe nielen svojim konaním, ale aj životnou filozofiou. Z jej mnohoročných skúseností a sklamaní, ktoré však ťažko s druhými zdieľala, som vytušila, že postupne prestala dúfať, že sa jej situácia zlepší. Často hovorievala, že manželstvo bez lásky a priateľstva býva pre osamelú neochránenú ženu pravým bremenom. Seba videla ako samostatnú návrhárku módnych šiat, o čom snila v mladosti, ale po tragickej láske sa zatvorila ako ulita s perlou a iba občas odhalila svoje strieborné vnútro, ak bol niekto dostatočne trpezlivý a vyčkal jej spoved'... Aj dnes ju vidím, ako sedí na jar a v lete pod gangom v našom hlinenom domci a vyšíva čičmianske pestré kohúty, pričom vkladá do tohto motívu rovnako, ako všetky čičmianske ženy, svoju ságu o živote... Mamu som chcela lepšie spoznať, ale život nám naaranžoval iné cesty. A tak som sa rozhodla urobiť to touto prózou: najprv som sa k téme „detstvo a rodičia“ upriamila v próze Päť ročných období (vyšla v roku 2016), v ktorej dominuje otec ako rozprávkový Dobšinský a po niekoľkých rokoch tvrdej práce sa predsa len, hoci dosť ťažko, zrodila aj sága o Čičmanoch. Ale sled udalostí urobil svoje. Moje obe dcéry žijú mimo Petrovca, no keď sa zastavili tu, kde sa

narodili, vždy sa náš rozhovor začal točiť o ich dedkovi a babke. Pre ne sú oni priam rozprávkové bytosti, veď svoje detstvo si bez nich ani nevedia predstaviť... Obe navštívili niekoľkokrát Čičmany, často sa vracali v spomienkach na detstvo a na starkú a to mi vnuklo myšlienku vkomponovať tieto rozhovory do prózy. Vlastne to mi najviac pomohlo pri opise Kataríny - Kači, teda mojej matky, jej rodičov i starých rodičov. Ale mala som aj výbornú informátorku - maminu sestru Annu Kotercovú - Piešovú, ktorá o svojej najmladšej sestre Kači vedela neúrekom rozprávať... Mne zostalo iba spracovať jej rozprávanie. A či sa mi to podarilo, to posúdia čitatelia na Slovensku...

E. F.: Ďalšia výrazná postava v tvojej próze je liečiteľka Katriena, nie celkom všedný typ... Z románu je však cítiť, že ti je práve takýto ženský typ blízky, aj cez príbeh tejto postavy zdôrazňuješ schopnosti, vedomosti žien - formálne síce nevzdelaných, no múdrych, vyznačujúcich sa vzácnou - životnou múdrosťou...

V. B.: V predchádzajúcej spomienkovej próze *Päť ročných období* som spomenula, čo pre mňa v živote adolescentky znamenala učiteľka a niekoľko rokov aj triedna v nižších ročníkoch petrovského gymnázia. Z rozhovorov s mojou matkou som zistila, že mala tiež kamarátku, ktorej sa mohla zdôveriť, s ktorou sa mohla poradiť a tá ju tiež posmeľovala, aby sa z čičmianskeho zomknutého zákutia vyslobodila nájdením si práce na Dolnej zemi, kam chodievali aj jej starí rodičia Hercovci a Kotercovci. Po nešťastnom požiari, ktorý drevené Čičmany hodne navštevoval (najmä v 19. a 20. storočí) mnohé ženy boli iniciátorky odchodu do sveta na zárobky spolu s mužmi... Moja stará mama Anna Hercová- Kotercová, keď sme v päťdesiatych rokoch minulého storočia boli takmer pol roka u nej, rozprávala mi zaujímavé udalosti z minulosti, pritom sa často vracala k ženám liečiteľkám a ku svojej priateľke múdrej rajeckej Helene. A tak k postave liečiteľky Katrieny som sa poľahky dostala cez jej spomínanie. Vlastne to, čo som nenapísala o učiteľke, poslúžilo mi i pri postave mladej Katrieny, ale aj iných mne blízkych osôb, ktoré som v živote stretla. V detstve mi veľmi chýbal starý otec aj z jednej aj z druhej strany - otcov otec Andrej zomrel ešte medzi dvomi vojnami a čičmiansky ešte skôr, tak som ich mohla literárne stvárniť iba s charakteristickými črtami môjho otca, ale aj mužov, ktorí pre mňa v živote veľa znamenali...

E. F.: Celkovo možno povedať, že v próze venuješ oveľa väčší priestor ženským postavám rôznych generácií ako mužským, môžeme to vnímať ako náhodné rozhodnutie alebo je za tým istý zámer? Mám pocit, že knihou si chcela vzdať hold čičmianskym ženám, zviditeľniť ich zásluhy na udržaní a rozvoji rodu, kultúrnych tradícií, dobrých medziľudských vzťahov...

V. B.: V Čičmanoch, ako aj v mnohých našich osadách, menej však v mestách, osud ženy bol v rukách rodiča, ktorý sa snažil, aby sa dievča dostalo do dobrej rodiny, bolo poslušné, čestné a pracovité, ale aj aby bolo zdravé a rodilo najmä synov. Vzdelávať sa a chodiť do školy dlhšie ako deväť rokov sa ani nepraktikovalo a iba po 1.svetovej vojne bola zavedená povinná osemročná školská dochádzka... Aký bol osud múdrych a výnimočne talentovaných žien, poznáme z mnohých literárnych diel. A keď spomíname tento žilinský región, treba sa ním nadchýnať – je tam Rajecká Lesná a jeho drevený betlehem, Čičmany – s krásou čičmianskej výšivky a upravovania dreveníc, tiež neďaleký Zliechov, ale i blízke mestá; vlastne takmer všetky regióny Slovenska sú pre záujemcov lákavé. Takmer všade sa stretávame s umeleckým prejavom tamojšej obyčajnej ženy, ktorá si svoj neľahký život zapísala nitkami do ľanového plátna. Keď sa jej sny už neuskutočnili, tak ich aspoň vyšila alebo vyspievala. Treba si vážiť všetko, čo sme od svojich predkov zdedili a dostali do vienk, ale nová „moderná“ generácia často pohŕda tradíciou a stráca sa v monzúnoch beztvárnej masy.

Preto som v tejto próze začala „načúvať“ vnútorným monológom čičmianskych žien, ktoré sa mohli postázaovať iba výšivke, priateľke a zo svojho neľahkého a často dehonestovaného postavenia nemali kam odísť; takto som chcela upozorniť čitateľa na mnohé podobné osudy žien v minulosti, ale aj v súčasnosti. Žena je ako priadka morušová, ktorá zázračne s dozrievaním mení svoj vzhľad, ako žena krásnie, matka sa stáva studnicou bezbrehej lásky a ako spoločenská bytosť prináša ešte ďalšie plody, ak sa zaoberá ručnou prácou, výchovou, športom, ale aj spoločenskou prácou, vedou a umením.

E. F.: V knihe zaujme menej častá štruktúra rozprávania, do deja vstupujeme zväčša cez jednu z postáv. Ako vznikol tento nápad - monologickou formou predstaviť históriu niekoľkých rodov, veríš viac prvoosobovému rozprávaniu, zdá sa ti autentickjšie?

V. B.: Niežeby prvoosobové rozprávanie bolo autentickjšie, ale práve že som mala možnosť veľa toho sa dozvedieť od starej mamy Anny, tetky Anny Piešovej a Čičmancov vôbec, akosi mi bolo prirodzené prihovoriť sa čitateľovi monológom, a tak odlíšiť túto prózu od tej predchádzajúcej, venovanej rodičom na Dolnej zemi v Petrovci. Viem, že som už čosi podobné mala v knihe krátkych próz Dom, zdalo sa mi, že sa takto ľahšie dostanem dovnútra opisovanej osoby, čiže hrdinky a komplexnejšie ju predstavím čitateľovi, ako to vidno pri opise starej mamy Anny Hercovej – Kotercovej alebo Kataríny, mojej matky... O liečiteľke Katriene som tiež dlho uvažovala ako ju predstavím, próza bola niekoľko rokov „na ľade“, nebola som spokojná s niektorými opismi

hlavných hrdinov, najmä liečiteľky Katrieny a starého otca Jozefa, až kým som Katriene úmyselne „nepridala“ niektoré charakteristické črty mojej obľúbenej učiteľky, ale i iných mne blízkych osôb...

A kde je v tom všetkom autorka? Nuž asi vo všetkých svojich hrdinoch, ktorých opisuje...

E. F.: Ako by si vyjadrila hlavné posolstvo prózy pre dnešného čitateľa, najmä mladších generácií? Predpokladám totiž, že išlo ti aj o to, tlmočiť odkaz o živote (nielen) čičmianskych rodín z minulých dvoch storočí súčasným mladým ľuďom, možno aj ako námet na porovnávanie, prehodnocovanie...?

V. B.: Keď sa pozerám na dnešnú nepoetickú dobu, v ktorej sú do popredia vysunuté už iné, len nie etické hodnoty, akosi mi je ľúto, je pravda že počítač a internet umožnia rýchlejší prístup k informáciám, predsa len vôňa knihy a pútavé rozprávanie človeka je niečo iné, je živšie a náročnejšie. Ľudia nedávno medzi sebou komunikovali. Dnes, keď sa pozerám na mládež napríklad pri dákom spoločenskom zoskupení – čo urobia ako prvé, vyberú z vrečka mobil a začnú sa mu mlčky venovať, hoci sedia vedľa svojho kamaráta. S ním sa však nedajú do reči, na to si nezvykli, a ani už nevedia, ako sa mu majú prihovoriť. Osmutnievam z takýchto obrazov dneška, obávam sa, že medzi ľuďmi vymizne komunikácia, reč bude esemeskovo krátka, starí rodičia nebudú deťom rozprávať povesti, rozprávky alebo svoje životné zážitky a osamelosť zavládne na našej krásnej planéte Zem. Budú musieť prejsť dlhé roky, aby sa ľudia vrátili k studničke pamäti a začali opäť rozprávať príbehy, upozorňovať krásou zapamätaného na to, že život je studňa, z ktorej voda neubúda, ak do nej stále priteká svieži prameň...